

Selçuk Üniversitesi/Seljuk University
Fen-Edebiyat Fakültesi/Faculty of Arts and Sciences
Edebiyat Dergisi/Journal of Social Sciences
Yıl/ Year: 2008, Sayı/Number: 20, 243-248

**PROF. ALİ CANİP YÖNTEM'İN YENİ TÜRK
EDEBİYATI ÜZERİNE MAKALELERİ [I]
PROF. ALİ CANİP YÖNTEM'İN ESKİ TÜRK
EDEBİYATI ÜZERİNE MAKALELERİ [III]**

Hazırlayanlar: Ahmet Sevgi, Mustafa Özcan
Yayınevi: Sözler Yayınları (I. ve II. cilt),
Tablet yayınları (yalnız II cilt), 2. bs.
Yer&Yıl: 1995- 1996- İstanbul. (I. - II. cilt)
2005- Konya (2.bs) (yalnız II.cilt))
Sayfa: 886 (I), 565 (II)

ALİ CANİP YÖNTEM'DEN MAKALELER

Fatma ÜÇLER
Selçuk Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
fatma.ucler@hotmail.com

İstanbul'da 1887 yılında kültürlü bir aileye mensup olarak doğan Ali Canip Yöntem düzenli bir eğitim hayatına sahip olamamasına rağmen edebiyat öğretmenliği sınavını kazanarak öğretmenlik, okul müdürlüğü, maarif müdürü, maarif müfettişliği gibi görevlerde bulunur; liseler için ders kitapları, hazırlar. Bunlardan sonra Darülfünun'da görev alır. 1934'te Ordu mebusu olduktan sonra da Türk Dili

Tedkik Cemiyeti merkez heyeti azalığına seçilir. 1943'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde 18. asır Türk Edebiyatı profesörlüğüne atanır. 1950'de Demokrat Parti'den Bursa milletvekili olur. 1954'ten sonra münzevi bir hayat sürer ve 26 Ekim 1967'de vefat eder.

Yaşadığı dönemin birçok şairi gibi ilk dönemlerde eski tarz şiirler yazar. Kendini ancak sonraları bulur. Selanik'te "Hüsün ve Şiir" mecmuasında başmakaleler neşreder. Fakat onun için asıl önemli dönem Genç Kalemler'in yayınlanmasıyla başlar. Yeni Lisan hareketinin başarılı olması için çok çaba sarf eder. Özellikle Cenap Şahabettin ile bu konuda münakaşalara girmişlerdir. Ali Canip Yöntem şiirlerinden daha çok nesirleri ile ön plandadır. Yazdığı makaleler ve kitaplar edebiyat tarihimiz açısından dikkate değer niteliktedir. Makaleleri tanıtacağımız kitaplarda toplanmıştır. Yayınlanmış kitaplarının adları şöyledir: Geçtiğim Yol (şiir), Milli Edebiyat ve Cenap Bey'le Münakaşalarım, Edebiyat (ders kitabı), Türk Edebiyatı Antolojisi, Epope (Epopee) ve Edebî Nev'ilerle Mesleklere dair Malumat, Naîma Tarihi, Leylâ ve Mecnûn. *

Yukarıda açık künyesi, verilen toplam 283 yazıdan oluşan bu kitap, yazarları Doç. Dr. Ahmet Sevgi ve Yrd. Doç. Dr. Mustafa Özcan tarafından konularına göre iki ayrı kitap haline getirilmiştir. Birincisi, *Prof. Ali Canip Yöntem'in Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri*, ikincisi ise *Prof. Ali Canip Yöntem'in Eski Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri*'dir. Biz tanıtımımızı baskı sırasına göre yaparak önce ilk sonra ikinci kitabın tanıtım ve değerlendirilmesini ele alacağız.

1. Prof. Ali Canip Yöntem'in Yeni Türk Edebiyatı Üzerine

Makaleleri

Eserde *İçindekiler* bölümünden sonra kısa bir *Ön Söz* yer alır. Ardından *Ali Canip Yöntem'in Hayatı ve Eserleri* adı altında yazar ve eserlerine kısa ve öz şekilde değinilir. Makaleler verildikten sonra geniş bir *Dizin* ile araştırmacılara kolaylık sağlanmıştır.

Eser, Ali Canip Yöntem'in ayrı yerlerde yayınlanmış toplam 193 makalesinden oluşmaktadır. Bu makaleler yazarlar tarafından konularına göre tasnif edilmiştir. Dokuz ayrı bölüm halinde toplanan yazıların başlıkları şöyledir:

1. Bölüm: San'at- Edebiyat ve Estetik
2. Bölüm: Batılılaşma Yolunda
3. Bölüm: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e
4. Bölüm: Türkçe ve Dil
5. Bölüm: Tarih ve Edebiyat Tarihi

* Bilgiler tanıtılan kitaptan alınmıştır.

6. Bölüm: Eser Tedkikleri
7. Bölüm: Mektup ve Hâtıralar
8. Bölüm: Şiir Türleri ve Edebî Akımlar
9. Bölüm: Muhtelif Şahsiyetler ve Konular

Bu başlıklar altında, sırası ile 34, 9, 60, 18, 5, 16, 22, 11, 18 makale bulunmaktadır.

İlk bölümde yazarın sanat, edebiyat ve genel anlamda estetiğe dair yazıları toplanmıştır. Sanatın mahiyeti, sanatta güzellik, sanatın kuvveti, edebiyatta mevzu, üslup, yeni edebiyat, edebi haz, vezin konularını bu bölümde görebiliriz.

İkinci bölümde Batı ile ilk temaslar, Batılılaşmanın başlangıcı ve Batılılaşma öncüleri hakkında yazılan yazılardan mevcuttur. Yine bu bölümde, Türklerin Doğulu olduğunu söyleyen Batılı bir yazara karşı cevap niteliğinde olan “ Türkler Şarklı Değildir” başlıklı yazı Ali Canip Yöntem'in mevzu hakkındaki görüşlerini içermesi açısından dikkati çeker.

Üçüncü bölüm diğer bölümlere nazaran daha kapsamlıdır. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar edebî maceramızın bir nevi krokisi çıkarılmıştır diyebiliriz. Burada, Ömer Seyfettin ile ilgili yazıların fazlalığı dikkat çeker, ayrıca yazıların içeriğinden yazarla Ö.Seyfettin'in yakın dost olduğunu anlamaktayız.

Dördüncü bölümde Türkçenin geçirdiği safhalardan, dil değişimlerinden, Türk Dili Cemiyetinin ilk kurultayından bahsedilmekte, özellikle Genç Kalemler'le güçlenen dilde sadeleşmenin esasları hakkında bilgi verilmektedir.

Beşinci kısım tarih ve edebiyat tarihine ayrılmıştır. Batıda sanat ve tarih, edebiyat tarihinin manası ve tarihle farkları üzerine yazılmış yazılar bulunmaktadır.

Altıncı bölümde eser incelemelerini görürüz. *Tarihçe-i Vak'a-i Zağra, Sergüzeşt, Lâne- i Melal, Muharrir Bu ya, Falaka, Kırk Senelik Komedi, Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye, Gurebahane-i Laklakan, Bize göre, Bahar ve Kelebekler, Türk'ün Kitabı, Bu Toprağın Kızları, Şeytan Diyor ki, Fransız İnkılabının Siyasi Tarihi* incelenen eserlerdendir.

Yedinci kısım yazarın mektup ve hatıralarına ayrılmıştır, Cenap Şahabettin Bey'e adlı altı mektup bulunmaktadır. “Edebiyat Meraklısı Bir Gence” başlığını taşıyan üç mektup daha vardır. Ayrıca yazarın kendisine gelen mektuplara yazdığı cevaplardan birkaçını da burada bulabiliriz. Ali Canip gençliğine ve Selanik'e dair kaleme aldığı yazıları da bu bölümdedir.

Şiir türleri ve edebî akımların anlatıldığı sekizinci bölümde ‘epope’ye dair üç yazı mevcuttur. Türk edebiyatında lirik, pastoral ve didaktik türler hakkında bilgiler verilir. Bunlardan sonra klâsisizm, romantizm, realizm, sembolizme dair açıklayıcı yazılar kaleme alınmıştır.

Dokuzuncu ve son bölüm çeşitli konu ve şahsiyetlere ayrılmıştır. İki makalede Sultan Abdülhamit, vehimleri ve hataları ile anlatılmaktadır. Cemaleddin Efgani, Kemal Paşazade Sait Bey, Niyazi Bey, Talât Paşa ile ilgili makaleleri de bulunan, Atatürk ile birçok anısı olan yazarın Atatürk'e dair kaleme aldığı üç yazıyı da burada buluruz. Bu bölümde saz şiiri, Homer (İlyada ve Odise), şair Jean Richepin, graphomanie, bibliomanie hakkında da bilgiler verilir. Bundan başka Türk çocuklarına verilmesi gereken terbiyeye dair ve yazarın Ömer Seyfettin'le tanışmalarını anlatan bir yazı da bulunmaktadır. Bölümün en sonunda ise Ali Canip'le yapılan aruz ve dil konulu kısa bir söyleşi bulunmaktadır.

Görüldüğü üzere yazar en çok edebiyat tarihi (Tanzimat'tan Cumhuriyet'e) hakkında yazı kaleme almış olup ikinci olarak sanat ve edebiyata (San'at- Edebiyat ve Estetik) dair yazılar neşretmiştir. Metinlerinde daha çok anılarından faydalanan yazarın önemli anekdotlar aktardığını da gözden kaçırmamak gerekir. Özellikle Ömer Seyfettin ile yakın dost olan yazar, onun hakkında da çok değerli bilgiler vermektedir.

Ali Canip Yöntem'in yazılarının toplandığı süreli yayınlara baktığımız takdirde şu isimlerle karşılaşırız: *Donanma, Cumhuriyet, Güneş, Genç Kalemler, Büyük Duygu, Vakit, İstanbul, Aylık Ansiklopedi, Milli Mecmua, Muallim, Hayat, Çınaraltı, Yeni İstanbul, Hüsün ve Siir, Türk Dünyası, Servet-i Fünun, Türk Yurdu, Yakın Tarihimiz, Hak Gazetesi, Nedim, Yeni Hayat, Yakın Tarihimiz, Yeni Mecmua, Büyük Mecmua, Bağçe, Muallimler Mecmuası, Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti Mecmuası, Tedrisat Mecmuası.*

Yazılarının genelinden anladığımız kadarıyla Batı'ya ilgisiz kalmayan yazar edebiyat âleminde yapılan yenilik ve değişiklikleri yazılarına konu etmiş, güncel tartışmalar hakkında okuyucusunu bilgilendirmiş, Batı kaynaklarına atıfta bulunmuştur. Tarihe karşı da uzak durmayan Yöntem kimi zaman dönemin anlayışına uygun olarak tarihi yermiştir.

Bu makaleler bize yazarın düşüncelerini, yazıların yayınlandığı tarihteki edebi olaylar hakkında ipucu vermesi ve yazarın gerek edebiyatçı dostları gerekse gıyaben tanıdığı edebiyatçılar hakkında fikirlerini açığa kavuşturması adına önem taşır. Sadece başlıklarda geçen isimleri bile sıralayarak yazıların ne kadar çok konu ve kişiye değindiğini görebiliriz: (sırası ile) Ali Suavi, Namık Kemal, Ahmed Midhat Efendi, Abdilhak Hamid, Muâllim Naci, Beşir Fuad, Mehmet Celâl, Tefvik Fikret, Cenap Şahabettin, Muallim Cûdî Efenid, Halit Ziya Uşaklıgil, Ahmet Haşim, Neyzen (Tevfik), Rıza Tevfik Bey, Hüseyin Rahmi, Ömer Seyfettin (11 ayrı yazı), Ziya Gökalp, Mehmet Ali Tevfik, İbrahim Alaeddin, Şanizâde Atâullah Efendi, Şinasi, Sezai Bey, (Sultan) Abdülhamit, Cemâleddin- i Efganî, Kemal Paşazâde Sait Bey, Niyazi Bey, Talat Paşa, Atatürk, Homere, Jean Richepin. Tüm bu isimlerin yanı sıra Dizin kısmında da çok fazla isim kayıtlıdır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, birincisi, genelde bir edebiyatçının özelde ise Ali Canip Yöntem'in kaleminden kısa ve öznel bir edebiyat tarihi okumak, incelemek

adına; ikincisi ise yazarın toplu olarak makalelerini tek bir kitap kapağı altında bulmak adına, incelenen eser bilimsel açıdan bir kazanımdır.

2. Prof. Ali Canip Yöntem'in Eski Türk Edebiyatı Üzerine

Makaleleri

Yeni edebiyatın gelişimi için eski edebiyatın her yönünü yadsıyan birçok sanatçı ve düşünürün aksine Ali Canip yeninin sağlam temelleri oturtulması için eskinin iyi bilinmesi gerektiği düşüncesindedir. Bu düşüncesini ise yalnızca sözle savunmakla kalmamış, yazdıklarında da fikirlerini tecelli ettirmiştir. Yöntem'in bu mevzuda farklı yıllarda, çeşitli dergilerdeki yazılarını, Doç. Dr. Ahmet Sevgi ve Yrd. Doç. Dr. Mustafa Özcan bir araya getirerek yayınlamışlardır.

Eser, hazırlayanlar tarafından konularına göre dört bölüme ayrılmıştır:

1. Dîvân Edebiyatı Hakkında
2. Dîvân Edebiyatından Sîmâlar
3. Eser ve Tenkid
4. Muhtelif Konular

Bölümlerde sırası ile 5, 49, 23, 13 olmak üzere toplam 90 makale bulunmaktadır.

İlk bölümde Divan edebiyatı hakkında yazarın genel görüşlerin buluruz. Burada divan edebiyatı içindeki milli ve mahalli cephe üzerinde durulur.

İkinci bölümde çok çeşitli olarak divan edebiyatında kendini kanıtlayan sanatçılarla ilgili yazılar buluruz. Bu sanatçılar: Seyyid Nesîmî, Atâ'î, Fatih, Fuzûlî, Bâkî, Hâkânî, Hâletî, Nef'î, Ankaravî İsmail Efendi, Fehîm, Nâbî, Kâtip Çelebi, Üsküdarlı Sırrî, Dürrî, Ahmed Efendi, Şifâ'î Şaban Efendi, Osman-zâde Tâ'ib, Edirneli Efendi (Kâmî), Selim Efendi, Nedîm, Nedîm Ahmed Efendiler, Râsih, Vahîd Mahtûmî, İzzet Ali Paşa, Seyyid Vehbî, Süleyman Nahîfî, Mîrzâ-zâde Neylî, Çelebi-zâde Vehbî, Fâzıl, Safâ'î Efendi, Hâlet Sait Efendi, Keçeci-zâde İzzet Molla, Leylâ Hanım, Fehîm olarak sıralanabilir.

Üçüncü kısım genel itibari ile yazarın çeşitli kütüphanelerde gördüğü eserler üzerine yazdığı tanıtım ve değerlendirme yazılarından oluşmaktadır. Bunun yanı sıra bir de eserlerde tespit ettiği yanlışlar üzerine de yazılar kaleme almıştır.

Son bölümde ise, yazar bir makalesinde tarih tetkikine dikkat çeker, Sultan İbrahim, İbrahim Paşa ve eski özel darülfünunlar, hakkında bilgiler verir. On yedinci yüzyıldaki medreselilerle tekkelileri karşılaştırır. Tarihte kalmış şahsiyetlerle ilgili birkaç nükteyi de aktaran yazar bir başka yazısında İstanbul sokaklarını tarihiyle birlikte anlatır. Yine bu bölümde Osmanlıda biniciliğe verilen öneme, Türkle-

rin hattatlığına, kitaplara gösterilmesi gereken hümete, Konya Müzesindeki Kütüphaneye ve dini terbiyeye dair yazılar bulunmaktadır.

Yukarıda ayrıntılı olarak verildiği üzere farklı yıl ve dergilerde çıkan yazıların ağırlık noktasını şahıslar oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra dönem ve eser değerlendirmeleri de önem arz etmektedir.

Yazıların yayınlanış yılına baktığımızda, 1326, 1336, 1338, 1399, 1915, 1917, 1925, 1926, 1927, 1928, 1929, 1943, 1944, 1945, 1946, 1948, 1949, 1950, 1952, 1977 tarihlerini görürüz. Ancak 1927, 1928, 1949 ve 1950 yıllarında yazıların daha yoğunlukta olması dikkati çeker. Tarihlerden sonra, yazıların yayınlandığı süreli yayınlara bakacak olursak, *Hayat, İstanbul, Güneş, Yeni İstanbul, Yeni Sabah, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, Çınaraltı, Türkiyat Mecmuası, Donanma, İnci, Hüsün ve Şiir, Genç Anadolu, Milli Mecmua, Yeni Mecmua*'yı görürüz. Bunların yanı sıra İslam Ansiklopedisi'nde yer alan yazara ait maddeler, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinde bulunan *Türk Tarihinin Ana Hatları* eserinin müsveddeleri, III. ve IV. Türk Tarih Kongresinde sunulan tebliğleri de eserde bulmak mümkündür.

Söz konusu kitap Ali Canip Yöntem'in Eski Türk Edebiyatı alanında yazdığı makalelerden müteşekkil olduğu için hem yazar ile ilgilenenlere hem de eski edebiyat ilgililerine hitap etmektedir.

Eseri farklı kılan özellik, günümüz alfabesi ile yayımlanmış dergilerden derlenmesi değil eski harfli dergilerde kalan yazıların da buraya dâhil edilmiş olmasıdır. Bunun yanında hazırlayanlar yazarın diline dokunmamış, tamamen kendi orijinalitesi içinde yayına hazırlamışlardır. Bu tür çalışmaların araştırmacılar için büyük kolaylık olduğu ortadadır. Çünkü konu ile ilgili yazıları dağınık yayınlarda değil basılı kitaplarda bulmak çok daha külfetsizdir.

Her makalenin sonuna açık künye verilmesi gerektiğinde yazının orijinaline ulaşılabilmesi açısından önem teşkil etmektedir.

Çalışma sahası olarak 18. yüzyıl Türk Edebiyatı üzerinde daha çok duran ve hatta 1943 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde 18. asır Türk Edebiyatı Profesörlüğüne atanan yazarın bu yüzyıla ait bilgiler verdiği kitaptaki görüşleri araştırmacıların ilgisini çekecek niteliktedir.

Sonuç olarak, hazırlayanların emek harcıyarak ortaya koyduğu açıkça görülen bu kitaplar edebî sahada çeşitli araştırmalar yapacak olanlar için kolaylık sağlaması bir yana, edebiyat tarihimizde dilde sadeleşme gibi önemli bir mevzuda üzerine düşen görevi gerçekleştirmeye çalışan Yöntem'in süreli yayınlarda kalan birçok yazısını ortaya çıkarması bakımından önemlidir.